

ПЕДАГОГІЧНІ НОВАЦІЇ ПІДГОТОВКИ БАЯНІСТІВ-АКОРДЕОНІСТІВ У ПОЧАТКОВИХ ТА СЕРЕДНІХ МУЗИЧНИХ ЗАКЛАДАХ СЕРБІЇ

В статтє проанализированы инновационные педагогические принципы подготовки сербских баянистов-аккордеонистов в начальных и средних музыкальных заведениях, в частности: ориентации на самостоятельность исполнителя и предвидение этапов его профессионального развития, систематического совершенствования учебного репертуара, формирование художественно-образного мышления, виртуозности, концертности, состязательности, исполнительской универсальности, артистизма, которые прочно вошли в педагогическую практику сербских педагогов баяна-аккордеона, однако не получили соответствующей оценки со стороны методистов и исследователей.

Ключевые слова: педагогические принципы, инновации, исполнители, сербская баянно-аккордеонная школа, образовательная система, исполнительское мастерство.

The paper analyzes the innovative pedagogical principles for the preparation of Serbian accordion in primary and secondary music schools, such as: orientation to the independence of the artist and his foresight phases of professional development, a systematic improvement of the academic repertoire, the formation of artistic and creative thinking, virtuosity, concert, competition, performing versatility, artistry, which become part of the pedagogical practices of teachers of Serbian accordion, but did not receive appropriate evaluation by trainers and researchers.

Keywords: pedagogical principles, innovation, performers, Serbian accordion school, the educational system, performing skills.

Значні досягнення сербської баянно-акордеонної школи у сфері підготовки фахівців виконавсько-педагогічної справи зумовили звернутися до аналізу сучасних педагогічних принципів, які увійшли в педагогічну практику сербських колег, але не отримали відповідної оцінки в методичній літературі баяністів-акордеоністів, що дає підстави їх розглядати як педагогічні новації.

Проблеми підготовки інструменталістів в умовах сучасної мистецької освіти розглянуто в студіях А. Бородіна, Р. Вовка, Н. Гуральник, М. Давидова, Ж. Дедусенко, П. Ковалика, А. Козир, А. Кушніра, С. Ліпської, Л. Масол, О. Михайличенка, А. Ніколаєвої, О. Олексюк, Г. Падалки, В. Посвалюка, О. Ростовського, О. Рудницької, Л. Садової, В. Сумарокової. Окремим аспектам розвитку сербської баянно-акордеонної школи присвячено дисертаційні роботи сербських дослідників З. Ракича й Я. Рамича та українського науковця А. Куліша, проте їхні роботи виконано в галузі мистецтвознавства.

Мета статті – проаналізувати педагогічні новації підготовки баяністів-акордеоністів у початкових та середніх музичних закладах Сербії.

У визначенні поняття „педагогічні новації” ми спираємося на думку Н. Гуральник, яка визначає його як комплекс дидактичних моделей навчально-виховного процесу, заснованих на нових підходах і методах реалізації освітньо-пізнавальної діяльності молоді, які „здатні розв’язати художньо-навчальні й художньо-виховні завдання” [1, с. 177], розкрити зміст навчального курсу або технології оволодіння художньо-творчою діяльністю (технологія оволодіння виконавською майстерністю баяністів-акордеоністів). У цьому сенсі під педагогічними новаціями розуміємо розбудову відповідно орієнтованих дидактичних систем, спрямовану на отримання відповідного результату в процесі розвитку виконавської майстерності баяністів-акордеоністів.

Технології оволодіння баяністичною майстерністю другої половини ХХ століття значно перевершують розвиток методичної бази середини ХХ століття, коли було закладено основу трансформаційних процесів сербської баянно-акордеонної школи. Сучасні навчальні

програми сербських баяністів-акордеоністів та методики їх підготовки є прикладом новітніх технологій, які засновані на принципах поглиблення методологічних знань, упровадження провідних педагогічних позицій у теорію та практику музичної освіти, формування естетичної культури виконавців, усебічного розвитку особистості в процесі отримання фахової компетентності, урахування творчої мотивації суб'єкта навчального процесу, підпорядкованості відповідному напрямку музично-практичної діяльності, упровадження в навчально-виховний процес відповідного блоку теоретичних дисциплін, усвідомлення національних музичних традицій, визначення педагогічного складника як невід'ємного компонента професійної компетентності баяніста-акордеоніста.

В основу навчально-педагогічної практики баяністів-акордеоністів покладено праці методичного змісту, які розкривають шляхи технічного й художньо-образного розвитку баяністів-акордеоністів. Зокрема в сербській навчально-виховній діяльності широко використовують міжнародний науково-практичний досвід, що дозволяє сербським викладачам запроваджувати в систему національної баянно-акордеонної освіти новітні технології шкіл-партнерів інших країн.

Педагогічні підходи до підготовки баяністів-акордеоністів сфокусовано на вихованні справжнього митця, адже педагогічні технології запроваджують в навчально-виховний процес з урахуванням особистої творчо-професійної мотивації учня, для реалізації якого в сербських музичних закладах існують різні навчальні плани та програми, спрямовані на виховання фахівців від академічно-виконавської справи до артиста естради.

Важлива місія педагогів музичних навчальних закладів – скоригувати майбутню фахову діяльність у відповідний художньо-творчий напрямок, навчити самостійності, сформувати індивідуальність творчої особистості, виробити власне ставлення до культуротворчих процесів, сформувати критерії оцінки власної навчально-творчої діяльності. Цю педагогічну новачію (*орієнтація на самостійність виконавця*) широко використовують науковці, які аналізують педагогічні принципи різних інструментальних шкіл: О. Гладишева, Н. Гуральник, А. Кушнір, Г. Нейгауз, Г. Падалка, В. Посвалюк, Т. Чумак, але кожен автор інтерпретує цей педагогічний принцип з урахуванням фахової специфіки.

Ми запроваджуємо педагогічну новачію *орієнтація на самостійність виконавця* з урахуванням специфіки підготовки сербських баяністів-акордеоністів, в основу якої покладено цінність творчої індивідуальності митця. Педагогічний зміст цієї новачіі полягає в: усвідомленні психофізіологічних процесів учня, поступовій психологічній підготовці до концертних випробувань. У цьому сенсі особливе значення відіграють інтерактивні години й відкриті заняття, під час яких баяніст-акордеоніст здобуває досвід публічного виступу.

На особливу увагу заслуговує педагогічний принцип *систематичного вдосконалення навчального репертуару*, який розглянуто в наукових працях таких авторів, як А. Куліш, Ю. Толмачев, О. Чайка. Зміст педагогічної новачіі полягає у „відточуванні” концертної програми протягом кількох років навчання, що дозволяє досягти досконалості виконання концертної програми учнем, забезпечує його психологічну витримку на естраді.

Важливий момент цього акту – інтерпретація сценічного образу учня, обговорення його рухів і поведінки на сцені, „вживання” суб'єкта в художню роль, що, безумовно, викликає неперевершений ефект на сцені. Упровадження *ефекту театралізації* в процес виконавської діяльності суб'єкта – педагогічна новачія, яка становить національну відмінність сербської баянно-акордеонної школи. Учасники виконавсько-ігрових дій володіють досконалою технікою виконання музичної програми й особливим витонченим артистизмом, що вирізняє сербських баяністів-акордеоністів серед представників баяністичних шкіл інших країн.

Наступною педагогічною новачією вважаємо *принцип передбачення етапів професійного розвитку виконавця*, який висвітлено в наукових працях М. Арановського, Л. Арчажникової, Н. Гуральник, З. Кримгужиної, І. Хатенцевої. Ця педагогічна новачія спрямована на поступове підвищення рівня виконавської майстерності учня, постійну стимуляцію його до досягнення кожного наступного професійного рівня під педагогічним спостереженням (активізація концертної діяльності, конкурсна справа,

відвідування концертів авторитетних музикантів, музично-виконавський досвід педагога). Цей принцип найважливіший на рівні середньої музичної освіти, адже від педагога залежать подальші професійні перспективи, рівень підготовки до вищого навчального закладу, упевненість у професійній спроможності суб'єкта до подальшої самостійної музичної діяльності. Особливого значення набуває організація навчального процесу: розклад академічної звітності, спланована навчальна програма та чітко сформульовані вимоги до учня, адже насичений графік екзаменів та академконцертів, технічних заліків у виконанні двох-трьох творів на кожні два місяці, що передбачено в українському навчальному забезпеченні, негативно впливають на якість навчання, суб'єкт навчального процесу здатен засвоїти навчальну музичну програму лише поверхово.

Принцип формування художньо-образного мислення у виконавця залежить від здатності педагога донести логічне власне прочитання музичного твору учневі, знайти оригінальне його трактування, інтерпретувати твір відповідно до стилістичного та художнього задуму композитора. Зміст цієї новації визначали Л. Баренбойм, Н. Гуральник, Г. Падалка.

Важливу роль у реалізації цього принципу відіграє здатність викладача вербально обґрунтувати власну думку. Для вирішення цього завдання важливим є принцип зіставлення, порівняння з відомими для учня життєвими ситуаціями. Ілюстрація музичного твору педагогом уможливорює активізацію асоціативного мислення учня, залучення власного досвіду суб'єкта до реалізації музично-художнього проекту. Особливого значення в процесі роботи над цілісністю набуває принцип попереднього прослуховування авторитетних виконавців або прослуховування-підтвердження для підкріплення педагогічної думки. Цей принцип використовують у педагогічній практиці баяністів-акордеоністів останні 30 – 40 років, але постійно додають нові ефекти (особистий аудіо- або відеозапис з докладним аналізом, автоповторювання тощо).

Принцип віртуозності проаналізовано в працях таких авторів, як Л. Гінзбург, М. Давидов, А. Черноіваненко, проте ми інтерпретуємо зміст цієї новації з урахуванням специфіки сербської баянно-акордеонної педагогічної практики, яка базується на інструктивно-дидактичному матеріалі (вправи, гами, етюди) та на віртуозному народному матеріалі (Коло).

На особливу увагу заслуговує формування віртуозності на „народній моделі”, адже опанування складною за технічними характеристиками народною музикою вражаюче впливає на розвиток технічних можливостей учня. Важливим моментом є те, що розвиток моторики відбувається на знайомому й улюбленому для учня матеріалі, який не потребує додаткової мотивації для його вивчення, тобто розвиток психотехнічних здібностей у сербських баяністів-акордеоністів – процес природний, який розпочинається в дошкільному віці. Виконання народної музики передбачає гру на публіці, що вдосконалює сценічну витримку музиканта. Упровадження традиційної музики в музично-освітню підготовку баяністів-акордеоністів становить національну педагогічну новацію, що сприяє досягненню неперевершених результатів у вихованні справжніх виконавців-віртуозів.

Принцип концертності, спираючись на праці А. Черноіваненко, М. Давидова, А. Куліша, які розкривають різноманітні аспекти творчо-концертної діяльності баяністів-акордеоністів, ми інтерпретуємо як педагогічну новацію з визначення індивідуальності учня, технічних можливостей, прихильності баяніста-акордеоніста до того чи того музичного стилю, усвідомлення психофізіологічних особливостей суб'єкта навчального процесу для вибору відповідного репертуару.

Музичний репертуар, який становить навчальну або концертну програму учня, відіграє важливу роль у розкритті його музичних здібностей, тому контрольним моментом для педагога стає вибір музичних творів, відповідних запитам суб'єкта навчального процесу. Музичний репертуар має відповідати рівню концертного виступу, складатися з різних музичних жанрів і стилів, урахувати сучасні тенденції розвитку баяністичної справи. Отже, вибір музичної програми педагогом, усвідомлення ним зазначених компонентів є важливими для подальшої продуктивності учня та успішної реалізації концертного проекту. Із змісту навчального плану й програми дізнаємося, що концертний принцип є основою в

процесі підготовки баяніста-акордеоніста, адже навчальний процес суб'єкта розглянуто через концертну справу (академічна звітність, інтерактивні й відкриті заняття, позашкільні концертні заходи та ін.).

Принцип змагальності науковці висвітлюють, визначаючи роль конкурсних заходів у процесі розвитку виконавських здібностей виконавців (А. Куліш, Н. Гуральник, О. Шульпяков), проте як педагогічну новацію цей педагогічний принцип автори не розглядають. Ураховуючи специфіку підготовки сербських баяністів-акордеоністів у музичних освітніх закладах, для якої властивий змагально-виконавський дух, ми пропонуємо розглядати принцип змагальності як педагогічну новацію, що полягає у створенні конкурсної атмосфери в навчальному музичному закладі та в класі конкретного викладача, який стимулює учня до підвищення виконавської майстерності, готує його до конкурсних змагань міжнародного масштабу, що дозволяє учневі оцінити особистий професійний рівень, визначити власні недоліки, продемонструвати виконавську майстерність на світовому рівні.

Принцип виконавської універсальності полягає в органічному втіленні педагогом різних стильових музичних напрямків у навчально-виховну практику суб'єкта, незважаючи на профіль його підготовки. Ідеться не про полістилістичний принцип виховання баяністів-акордеоністів, за Н. Драч, яка розглядає це поняття як синтезування стилів в одній музичній композиції, а про репертуарно-стильову універсальність (естрадна, академічна, джаз, народна музика) у навчальній біографії одного баяніста-акордеоніста, тобто цю педагогічно-освітню новацію можемо розглядати як творчий діалог суб'єкта навчального процесу з різними світоглядними полюсами, що значно розширює його ерудицію й обізнаність щодо музично-виконавських стилів. І якщо „полістилістика” сьогодні в музичній культурі явище поширене, то виконавський „полістиль” трапляється рідше, особливо в навчальний період виконавця.

А. Куліш виконання музики різних стильових категорій визначає як „виконавський плюралізм” [3, с. 377], акцентуючи на актуальності цього явища в сучасній музично-освітній практиці. Ми згодні з визначенням автора, підтвердженням якого є участь баяністів-акордеоністів у міжнародних конкурсах у двох номінаціях одночасно – академічна/вар'єте, тобто учасник виконує різні за складом і стилем програми на професійному рівні, демонструючи індивідуальний виконавський синтез-стиль.

Отже, увагу сербських викладачів сфокусовано на підготовці універсального виконавця, який здатен вирішувати творчі завдання в різних сферах творчої діяльності, одночасно володіти техніками акомпанементу, імпровізації, народної музики та джазу, що відповідає сучасним соціокультурним тенденціям.

Принцип етновідповідності, який розглянуто в наукових працях дослідників Л. Вахтель та Д. Варламова. Запровадження в систему сербської академічної музичної освіти баяністів-акордеоністів форм любительського музикування (народної музики, 1993 р.), виховання фахівців за народним профілем (у 1996 р. у складі естрадної спеціальності) – освітньо-педагогічний принцип, що ґрунтується на національній ідеї збереження музичних традицій. Завдання педагога – навчити учня шанувати народні звичаї, пізнавати стильові особливості народної музичної культури, збільшувати національні надбання засобами особистої народно-виконавської ідентифікації. Підготовку баяністів-акордеоністів за цим профілем здійснюють за відповідним навчальним планом, у якому індивідуальні заняття корельовано з етнологічним блоком дисциплін („Етнологія”, „Національна історія музики”, „Етномузикологія”).

На особливу увагу заслуговує *принцип артистизму*, який відповідає етнонаціональному характеру музики. Янь Вен'янь зауважує, що національний дух серед видів музичної діяльності найбільш адекватно відбито у виконавській формі, яка уможливорює найповніше розкриття національно-стильових настанов музичної творчості як культурно-історичного явища [4, с. 367]. Ми погоджуємося з думкою дослідниці, адже в умовах глобалізації відбувається згладжування національних виконавських шкіл, але унікальним залишається національний стиль виконавця.

Практика сербського народного баянно-акордеонного виконавства професійного рівня в синтезі з національними народними традиціями наклали відбиток на академічний

виконавський стиль сербських баяністів-акордеоністів (емоційність, віртуозність, концертність, універсальність).

Кращих представників сербської баянно-акордеонної школи – лауреатів міжнародних конкурсів – вирізняє виконавська тонусність, артистизм, за М. Давидовим, „виразний артистичний прояв індивідуальності, естрадний пафос, чутливість, афектація” [2, с. 134]; це манерна експресивна гра з елементами театралізації в процесі виконання музичного твору.

Артистичну манеру баяністів-акордеоністів у процесі виконання народної музики зумовлено грою стоячи, що уможливорює виявити додаткові риси сценічної театралізації – рух залом, спілкування зі слухачами поглядом, жестом або навіть словами – ефекти, властиві фольклору, які надають процесу виконання особливого динамізму, створюють атмосферу гри, підкреслюючи екстравертний тип артистизму. Розкриття артистичних якостей відбувається в процесі індивідуальних занять зі спеціального інструмента та на заняттях з акторської майстерності й вокалу, що передбачено навчальним планом для баяністів-акордеоністів за естрадним профілем підготовки.

Ми визначили та проаналізували характерні педагогічні принципи сербської баянно-акордеонної школи, які розглядаємо як новітні в баяністичній практиці. Водночас поділяємо думку Н. Гуральник, яка визнає, що педагогічну діяльність неможливо вибудувати в стійку модель, адже кожне заняття – це творчий діалог учасників навчального процесу, запровадження тих чи тих педагогічних підходів і принципів щодо конкретного учня; їх інтерпретація та зміст залежить від компетентності педагога [1].

Узагальнюючи аналіз новітніх технологічних підходів сербської баянно-акордеонної освітньо-педагогічної практики, відзначимо, що новації в організації музичної освіти поглиблюють зміст баянно-акордеонного навчання в комплексі освітньої, педагогічної та творчої діяльності, сприяють розвитку поліфонічного мислення баяністів-акордеоністів, теоретичній обізнаності щодо виконуваної музики, пізнанню музичних стилів і жанрів, усвідомленню історичного й етнологічного змісту музичної діяльності, сучасних соціокультурних технологій з метою їх використання в подальшій професійній діяльності.

Подальших наукових розвідок потребують питання, пов'язані із запровадженням кращого педагогічного досвіду сербських колег у систему вітчизняної музичної освіти.

Література

1. Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа ХХ століття у контексті розвитку теорії і практики музичної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Гуральник Наталія Павлівна. – К., 2008. – 503 с.
2. Давидов М. А. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста (акордеоніста) : підруч. для вищ. та серед. муз. навч. закл. / М. А. Давидов. – К. : Муз. Україна, 2004. – 240 с.
3. Куліш А. М. Особливості функціональної трансформації баянного мистецтва в культурі України та Сербії другої половини ХХ – початку ХХІ століть / А. М. Куліш // Музичне мистецтво і культура : зб. наук. ст. / гол. ред. О. В. Сокол. – О. : Друк. дім, 2011. – Вип. 13. – С. 371 – 382.
4. Янь Веньянь. О значении национального стиля в развитии музыкального исполнительства: к постановке вопроса / Янь Веньянь // Музичне мистецтво і культура : зб. наук.ст. / гол. ред. О. В. Сокол. – О. : Друк. дім, 2011. – Вип. 14. – С. 362 – 371.

УДК 378.013.091.39

Дьяченко І. В.

РОЛЬ МЕТОДУ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ У ФОРМУВАННІ СЛУХАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Стаття посвячена проблеме формирования слушательской культуры учеников основной школы. В ней рассматривается метод сравнительного анализа музыкальных произведений на примере вокальной лирики композиторов-классиков XIX в., а также раскрывается развивающая и познавательная ценность его использования на уроках музыки.